ELEŞTİREL OKUMA YÖNTEMİNİN OKUDUĞUNU ANLAMAYA ETKİSİ¹

Erkan AYDIN²

Sedat EROL³

Mustafa KAYA⁴

Öz

Bu araştırmanın amacı eleştirel okuma yönteminin öğrencilerin okuduğunu anlama becerisi üzerindeki etkisini belirlemektir. Araştırmada, yarı deneysel desenlerden eşitlenmemiş kontrol gruplu model kullanılmıştır. Araştırmanın çalışma grubunu, 2019-2020 eğitim-öğretim yılında Adıyaman ilinde bir ortaokulda öğrenim görmekte olan 8. sınıf öğrencileri oluşturmaktadır. Çalışma grubundaki 8. sınıf öğrencilerinin seçiminde, grupların yansız atama yoluyla eşitlenmeleri için özel bir yol izlenmemiş fakat katılımcıların benzer niteliklere sahip olmalarına olabildiğince dikkat edilmiştir. Araştırmada veri toplama aracı olarak araştırmacı tarafından geliştirilen “Eleştirel Okuma Başarı Testi (EOBT)” kullanılmıştır. Deneysel sürecin başında ve sonunda, deney ve kontrol gruplarına aynı metin işlenmiş ve başarı testi uygulanmıştır. Deneysel işlem boyunca deney grubunda haftada bir metin olmak üzere üç metin eleştirel okuma yöntemiyle, kontrol grubunda da aynı metinler mevcut okuma yöntemiyle işlenmiştir. Araştırma sonucunda, eleştirel okuma yöntemiyle ders işleyen deney grubu öğrencileriyle mevcut okuma yöntemiyle ders işleyen kontrol grubu öğrencileri arasında deney grubu lehine anlamlı bir farkın olduğu belirlenmiştir. Eleştirel okuma yönteminin uygulanma sürecine bağlı olarak eleştirel düşünmeye özgü yeterlik ve tutumlar sergileyen okuyucunun anlamlı öğrenmeler gerçekleştirdiği ve zihinsel bağımsızlık becerilerini geliştirdiği sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonuçtan hareketle, Türkçe ders kitaplarında metni anlamlandırmaya yönelik hazırlanan metin altı sorularda, eleştirel düşünme becerilerinin gelişimini destekleyecek sorulara yer verilmesi, öğrenim sürecinde eleştirel düşünme becerilerini destekleyici etkinliklerin tasarlanması önerilmiştir.

¹ Bu çalışmada; “2020 TR Dizin Dergi Değerlendirme Kriterleri”nin 8. maddesinde belirtilen araştırma ve yayın etiğine uyulmuştur.

² Dr, Millî Eğitim Bakanlığı, Adıyaman Milli Eğitim Müdürlüğü, erkanaydin02@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0002-6452-6058>

³ Dr, Adıyaman Üniversitesi, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü, sedaterol02@hotmail.com, <https://orcid.org/0000-0003-0840-9903>

⁴ Dr, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü, m.kaya@yyu.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0003-4755-4994>

Anahtar Kelimeler: Eleştirel okuma, okuduğunu anlama, yöntem

THE EFFECT OF CRITICAL READING METHOD ON READING COMPREHENSION

Abstract

The aim of this research is to determine the effect of critical reading method on students' reading comprehension skills. In the research, a control group model that is not synchronized from semi-experimental designs was used. The study group of the research consists of 8th grade students who attend in a secondary school in Adıyaman in 2019-2020 academic year. In the selection of the 8th grade students in the study group, a special way was not followed for the equalization of the groups through neutral assignment, but attention was paid to the participants having similar qualifications as much as possible. In the research, "Critical Reading Achievement Test (EOBT)" developed by the researcher was used as a data collection tool. At the beginning and end of the experimental process, the same text was studied in the experimental and control groups and success test was carried out. Throughout the experimental process, one text was studied each week in experimental group totally three texts were studied via critical reading method and same texts were studied with the present reading method in the control group. As a result of the research, comparing the students in the experimental group who were taking lessons with critical reading method and the control group students who were taking lessons with the present reading method, it was determined that there was a significant difference on behalf of experimental group students. It is concluded that the reader, who exhibits competencies and attitudes specific to critical thinking based on critical reading, performs meaningful learning and develops mental independence skills. Based on this result, it was recommended to include questions that will support the development of critical thinking skills in the sub-text questions prepared to interpret the texts in Turkish course books and to design activities that support critical thinking skills.

Keywords: Critical reading, reading comprehension, method

GİRİŞ

Bilgi akışı ve sosyal etkileşimin çok hızlı bir şekilde gerçekleştiği, insanların birçok uyarıcıya maruz kaldığı günümüzde, eleştirel düşünme becerisi hem eğitim hayatında hem de günlük hayatta gittikçe önem kazanmaktadır. 21. yüzyıl becerileri içerisinde yer alan ve bireyin geleceğinin şekillenmesinde önemli bir yere sahip olan bu beceri, "kendi düşünce sürecimizin bilincinde olup başkalarının düşünce süreçlerini göz önünde tutarak öğrendiklerimizi uygulayabilmeyi, kendimizi ve çevremizde yer alan olayları anlayabilmeyi amaç edinen aktif ve organize zihinsel bir süreç" (Cüceloğlu, 1994: 216, 217) şeklinde tanımlanmaktadır. Eleştirel düşünmenin özünde elde edilen bilgiyi, değerlendirme ve kullanma yeteneği / eğilimi vardır (Cantürk-Gürhan ve Başer, 2009). Bu düşünme tarzı, düşünce ve davranışların altında yatan nedenlerin ortaya çıkmasını sağladığı gibi aynı zamanda genel fikirlerin ve paylaşılan bilgilerin sorgulanmasına yardımcı olur (Tanaka, 2015: 51).

Eleştirel düşünme; olaylara ve durumlara farklı açılardan bakabilmeyi, bir düşüncenin değerini ortaya koyabilmek için doğru ve yanlışları derinlemesine analiz edebilmeyi gerektiren zihinsel bir süreçtir. Analiz, yorumlama ve değerlendirme gibi üst düzey zihinsel süreçleri barındıran eleştirel düşünme; temel dil becerileri ile iç içe geçen bir yapıya sahiptir. Çünkü birey, eleştirel düşünme ile elde ettiği bilgiyi anlamlı kılmak için beceriye dönüştürmeli ve bu süreçte temel dil becerilerini kullanmalıdır. Bu bağlamda, bireyin alıcı konumunda olduğu, anlamlandırma ve yapılandırma gibi bilişsel işlemleri yürüttüğü okuma becerisi ile eleştirel düşünme arasında derin ve anlamlı bir ilişkinin olduğunu söylemek mümkündür. Nitekim eleştirel düşünmenin öğrenim sürecinin

önemli bir parçası haline gelmesiyle birlikte eleştirel okuma, bireyler için yönlendirici bir etkiye sahip olmuş ve bilinçli bir yaşamın ön koşulları arasında yer almıştır (Erol ve Erdem, 2017: 238).

Eleştirel okumayı, Özdemir (2002) “bireyin okudukları üzerine düşünmesi, okuduklarını değerlendirmesi ve okuduklarına ilişkin kendi yargılarını kullanabilmeyi alışkanlık durumuna getirmesi”; Shihab (2011) “kanıta dayalı olarak değerlendirmeyi, çıkarımlarda bulunmayı ve sonuçları bulmayı öğrenme”; Spache (1964) ise “hem işlevsel okuryazarlığın hem de daha yüksek anlama ve analiz seviyelerinin ötesine uzanan bir dizi beceri” (Akt. Cervetti, Pardales ve Damico, 2001) olarak tanımlamıştır. Özbay’a (2014) göre eleştirel okuma; doğru bilgiye ulaşma çabası ve okurun metin dışı bilgilerini, tecrübelerini kullanma becerisidir. Eleştirel okuma sürecinde birey sorgulayıcı bir tutum takınarak analiz, yorumlama, değerlendirme işlemlerini gerçekleştirir ve edindiği bilgiyi mantık süzgecinden geçirerek bir sonuca ulaşır (Demir ve Kan, 2017: 666; Arıcı, 2018). Eleştirel okuma, okurun ileri sürülen bilginin güvenilir ve geçerliliğiyle ilgili karar verme, çıkarımda bulunma, farklılıkları ayırt edebilme, yazarın bakış açısını ve niyetini anlama yeteneğidir (Karatay, 2018: 71). Birey bu yeteneğini kullanırken aynı zamanda zihinsel bağımsızlık becerilerini de geliştirir ve bağımsız öğrenme ortamlarının oluşmasına zemin hazırlar.

Eleştirel okumada okuma eylemi ayrıntılara inilerek ve sorgulayıcı bir bakış açısıyla yapılır. Bilgi sahibi olmak için yapılan okuma eylemi ile derinlemesine ve üst düzey düşünme becerilerini işe koşarak yapılan okuma birbirinden farklıdır. Wheeler’e (2007) göre öğrenciler eleştirel okuma yaparken okudukları metindeki düşüncelerin niteliğini belirlemeye, metni mantıklı bir şekilde alt bölümlere ayırarak her bölümde savunulan düşünceleri analiz etmeye, metni yorumlamaya, elde edilen düşünceleri sorgulamaya ve metni çeşitli açılardan değerlendirmeye çalışır. Böylece düşünme, entelektüel dürüstlük, metni algılama, düşüncede incelik ve içgörü özgünlüğü gibi zihinsel düşünme alışkanlıklarını kazanmış, bilinçli bir okuyucu ortaya çıkar.

Eleştirel okuma, okuma birikimi ve deneyimi gerektiren bir süreçtir. Birey bu süreçte, bir metnin farklı yönlerini, yazarın savunduğu düşünceleri, yazarın bakış açısını, gerçek ile görüşü ayırt edebilmeli, duygu ile düşünce arasındaki farkı anlayabilmeli, olayları ve durumları ayrıntılı bir şekilde inceleyebilmelidir. Bu bakımdan “eleştirel okumanın aynı zamanda metinle iletişime girmeyi, metni irdelemeyi, farklı kaynaklara başvurarak karşılaştırmalar yapmayı ve sürekli sorgulamayı gerektiren, okuyucunun aktif olmasını zorunlu kılan dinamik bir süreç olduğu söylenebilir” (Özmutlu, Gürler, Kaynak ve Demir, 2014: 1123).

Eleştirel okumanın amacı, kapsamlı bir çalışma sonucunda fikirleri, teorileri ve kavramları ayırt etmektir (Arıcı, 2018: 52). Bununla birlikte, eleştirel okuma, okuyucunun okuduklarıyla ilgili soru sorma alışkanlığını kazanmasını, konu hakkında düşünerek olumlu ve olumsuz yanlarını bulmasını ve tarafsız bir bakış açısına sahip olmasını amaçlar (Özbay, 2014: 165). Eleştirel okumanın temel özelliği okurun okuduklarını yargılaması, sorgulaması, bir başka ifadeyle kendi aklını kullanarak bir yargıya ulaşmasıdır (Özdemir, 2002). Karabay’a (2012) göre eleştirel okur, yazarın ortaya attığı düşüncelerin veya bilgilerin konuyla alakalı olup olmadığını ayırt etmeye çalışır. Bu yolla, yazarın konuyla ilgili söylediklerini, yeterliğini değerlendirir ve yazarın tarafsızlığını, net olmayan, zıt olan yönlerini fark eder. Yazarın aktardığı bilginin ne olduğunu ve gerçek hayatta karşılığının olup olmadığını anlamaya çalışır ve sonra onu değerlendirir, yorumlar ve eleştirir (Bağcı ve Şahbaz, 2012: 2). Eleştirel okuyucu seçicidir, sorunları fark eder, çözüm önerileri üzerine düşünür ve çözüm seçeneklerinin ne olduğunu tartışır (Sadioğlu ve Bilgin, 2008: 817).

Eleştirel okumanın temelinde sorgulama ve soru sorma yer almaktadır. Eğer okuyucu metni okurken soru sorma alışkanlığına erişmişse eleştirel okumanın en önemli ilkesini yerine getirmiş demektir. Bu bağlamda, araştırmada analiz, sentez, değerlendirme gibi üst düzey düşünme becerilerini geliştirmeye yönelik sorulara yer verilmektedir.

Alanyazın incelendiğinde eleştirel okuma becerisinin okuduğunu anlamaya etkisinin olup olmadığıyla ilgili bazı çalışmalar yapıldığı görülmektedir (Aslan, 2017; Çam, 2006; Emiroğlu, 2014; Karabay, 2012; Özensoy, 2011; Ünal, 2006). Türkçe derslerindeki metinler, bazı okuma yöntem ve teknikleriyle okutulmaktadır. Ancak sürekli aynı okuma yöntem ve tekniklerinin kullanılması, öğrencilerin okuduğunu anlama ve kavrama becerilerini, farklı düşünme stratejilerini kullanmalarını, metni daha etkin anlamalarını olumsuz etkilemektedir. Hayes (1996; 2004) eleştirel okumanın diğer okuma yöntemlerine göre daha karmaşık bir süreç olduğunu ifade ederken Roussey ve Piolat (2008) ise bu durumu eleştirel okumanın okuduğu anlama konusunda daha üst bilişsel bir çaba gerektirmesiyle açıklamaktadır. Bundan dolayı öğrencilerin metni daha iyi anlayıp kavramaları, daha üst biliş becerileri kullanabilmeleri için eleştirel okuma yönteminin kullanılması büyük bir önem arz etmektedir. Bu bakımdan araştırmanın problem cümlesi “*Eleştirel okuma yöntemi öğrencilerin okuduğunu anlama becerisi üzerinde etkili midir?*” şeklinde belirlenmiştir.

YÖNTEM

Araştırmada, yarı deneysel desenlerden eşitlenmemiş kontrol gruplu model kullanılmıştır. Deney ve kontrol gruplarının yer aldığı bu modelde, her iki grupta da deney öncesi ve sonrası ölçmeler yapılır. Gruplar oluşturulurken, grupların yansız atama yoluyla eşitlenmeleri için özel bir yol izlenmez fakat katılımcıların benzer niteliklere sahip olmalarına olabildiğince dikkat edilir (Karasar, 2014: 102).

Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunu, Adıyaman ilinde bir ortaokulda öğrenim gören 8. sınıf öğrencileri oluşturmaktadır. Araştırma kapsamında 2019-2020 eğitim-öğretim yılının I. döneminde (Ekim-Kasım) öğrenim gören 8. sınıf öğrencilerinden 30’u deney grubu, 30’u da kontrol grubu şeklinde iki grup seçilmiştir. Gruplara ait demografik özellikler Tablo 1’de yer almaktadır:

Tablo 1. Deney ve Kontrol Grubuna İlişkin Demografik Özellikler

Demografik Özellikler		Deney Grubu		Kontrol Grubu	
		N	%	N	%
Cinsiyet	Kadın	13	43,3	14	46,7
	Erkek	17	56,7	16	53,3

Veri Toplama Aracı

Araştırmada veri toplama aracı olarak, eleştirel okuma yönteminin öğrencilerin okuduğunu anlama başarısı üzerindeki etkisini ölçmek amacıyla araştırmacı tarafından geliştirilen “Eleştirel Okuma Başarı Testi (EOBT)” kullanılmıştır.

Test geliştirme sürecinde, Millî Eğitim Bakanlığı tarafından Türkçe ders kitabı olarak onaylanan ders kitabında öğrencilerin henüz işlemediği 5. temada bulunan “Eşref Saat” adlı metin seçilmiştir. İşlenecek olan metnin başarı testini ölçmek için hangi soruların kullanılabileceği ile ilgili 3 Türkçe eğitim uzmanının ve 2 Türkçe öğretmeninin görüşlerine başvurulmuştur. Uzmanlardan gelen soruların hepsi bir soru havuzunda birleştirilmiş olup bütün sorular tekrar aynı uzmanlara gönderilmiştir. Görüşlerine başvuru alan uzmanlardan gelen dönütler doğrultusunda eleştirel okuma başarı testine son şekli verilmiştir. Bu eleştirel okuma başarı testi öğrencilerin başarısını ölçmek için kullanılmıştır. Eleştirel okuma başarı testinde işlenen metinle ilgili beşi çoktan seçmeli, yedisi açık uçlu, bir tanesi eşleştirme (sekiz alt maddesi) olmak üzere toplam 13 soruya yer verilmiştir.

Uygulama Süreci

2019-2020 eğitim ve öğretim yılının I. döneminde (Ekim-Kasım) gerçekleştirilen uygulamalar 5 hafta sürmüştür. Uygulama sürecinde hangi haftada hangi metinlerin işlendiğine dair bilgiler Tablo 2’de verilmiştir.

Tablo 2. Uygulama Süreci

Tarih	Faaliyet	Açıklama
10.10.2019	Ön-testin yapılması	Deney ve kontrol gruplarına sessiz okuma yöntemi kullanılarak “Eşref Saat” adlı metin işlenmiştir. Daha sonra her iki gruba ön-test, metinle ilgili başarı testi, uygulanmıştır.
14.10.2019	“Bayrağımızın Altında”	Deney grubundaki öğrencilere eleştirel okuma yöntemi kullanılarak “Bayrağımızın Altında” adlı metin okutulmuş ve metnin etkinlikleri işlenmiştir.
22.10.2019	adlı metnin işlenmesi	Kontrol grubundaki öğrencilere mevcut okuma yöntemi kullanılarak “Bayrağımızın Altında” adlı metin okutulmuş ve metnin etkinlikleri işlenmiştir.
23.10.2019	“Atatürk ve Müzik”	Deney grubundaki öğrencilere eleştirel okuma yöntemi kullanılarak “Atatürk ve Müzik” adlı metin okutulmuş ve metnin etkinlikleri işlenmiştir.
01.11.2019	adlı metnin işlenmesi	Kontrol grubundaki öğrencilere mevcut okuma yöntemi kullanılarak “Atatürk ve Müzik” adlı metin okutulmuş ve metnin etkinlikleri işlenmiştir.
04.11.2019	“Kınalı Ali’nin Mektubu”	Deney grubundaki öğrencilere eleştirel okuma yöntemi kullanılarak “Kınalı Ali’nin Mektubu” adlı metin okutulmuş ve metnin etkinlikleri işlenmiştir.
15.11.2019	adlı metnin işlenmesi	Kontrol grubundaki öğrencilere mevcut okuma yöntemi kullanılarak “Kınalı Ali’nin Mektubu” adlı metin okutulmuş ve metnin etkinlikleri işlenmiştir.
25.11.2019	Son-testin yapılması	Deney ve kontrol gruplarına sessiz okuma yöntemi kullanılarak “Eşref Saat” adlı metin işlenmiştir. Daha sonra her iki gruba son-test, metinle ilgili başarı testi uygulanmıştır.

Uygulama süreci öncesinde deney grubundaki öğrencilere eleştirel okuma yöntemine ilişkin bilgiler verilmiştir. Araştırmacı, deney grubundaki öğrencilerin eleştirel okuma becerisini geliştirmeye yönelik, uygulama metinleriyle ilgili sorular hazırlamıştır. Eleştirel okuma yönteminin kullanıldığı bu uygulama, Ateş’in (2013) çalışmasında belirlediği eleştirel okuma yönteminin kullanılmasına ilişkin aşamalardan yola çıkılarak gerçekleştirilmiştir.

1. Metin Seçimi

8. sınıf Türkçe ders kitabından “Bayrağımızın Altında”, “Atatürk ve Müzik” ve “Kınalı Ali’nin Mektubu” adlı metinler seçilmiştir. Uzman görüşleri doğrultusunda, bu metinlerin içeriğinin eleştirel okumaya uygunluğu belirlenmiştir. Özellikle metinler seçilirken ayırt etme, tarafsızlığı belirleme, argümanı çözümleme ve değerlendirme, kanıtları inceleme, farklılıkları keşfetme gibi hususlar göz önünde bulundurulmuştur.

2. Öğretmen Hazırlığı

Uygulama öncesinde bazı ön hazırlık çalışmaları yapılmıştır. Öğrencilerin eleştirel okuma becerilerini geliştirmeye yönelik metinle ilgili sorular hazırlanmıştır. Örneğin, “Bu metinden ne öğreneceğim? Ne tür bir akıl yürütmeye başvurulmuş ve fikirler nasıl desteklenmiş, hangi kanıtlara başvurulmuştur? Kendi tezimi geliştirmek için onu nasıl kullanabilirim?” gibi sorular öğretmen tarafından hazırlanmıştır.

3. Olguların / Gerçeklerin ve Görüşlerin Ayırt Edilmesi

Metinlerde geçen düşünceler, ayrıntılı işlenerek olgu, gerçek ve görüşler arasındaki farklar ortaya konulmuştur. Buradaki amaç öğrencilerin metindeki düşüncelerle ilgili bilgi sahibi olmasını sağlamaktır.

4. Bakış Açılarının Belirlenmesi

Öğrencilere sorgulayıcı ve farklı bir bakış açısı kazandırmak için metinde geçen farklı fikirlere dikkat çekilmiştir. Öğrencilerin metin ve konuyla alakalı farklı düşüncelere başvurmaları istenmiştir.

5. Yanlılığın / Tarafılığın Belirlenmesi

Metin yazarının yanlılığı ile ilgili değerlendirmeler yapılmıştır. Öğrencilerden, yazarın tarafsızlığını belirlemek için onun tutumuna, kelime hazinesine ve sunumuna dikkat etmeleri ve sınıf önünde tartışmaları istenmiştir.

6. Savunulan Düşüncelerin Analiz Edilmesi ve Değerlendirilmesi

Metinde geçen ve yazarın savunduğu düşünceler analiz edilerek parçalara ayrılmış ve sonrasında parçaların bütünüle ilişkisi incelenmiştir. Metinde savunulan düşüncelerin varsayımlarına, doğruluğuna ve sonucu ne kadar desteklediğine bakılmıştır.

7. Kanıt(lar)ı / İkna Ediciliği Değerlendirme

Metindeki varsayımları, yazarın tutumunu ve kullandığı ikna stratejilerini anlamak için değerlendirmeler yapılmıştır. Yazarın bakış açısını ve karşı bakış açılarını şekillendiren değerler ve ilkeler, savunulan düşüncenin yapılandırılma süreci, açıklamalar, gerekçe-sonuç ilişkisi gibi ögeler sorgulanmıştır.

Verilerin Analizi

Araştırmada, veri toplama aracı olarak araştırmacı tarafından geliştirilen *Eleştirel Okuma Başarı Testi (EOBT)* kullanılmıştır.

Veri analizi sürecinde kullanılacak testleri belirlemek için öğrencilerin ön ve son testte aldığı puanların dağılımının normallik gösterip göstermemesine bakılmıştır. Deney ve kontrol gruplarının eleştirel okuma başarılarına ilişkin ön ve son test puanlarının normallik değerini gösteren çarpıklık ve basıklık değerleri Tablo 3’te gösterilmiştir.

Tablo 3. Deney ve Kontrol Gruplarının EOBT’den Almış Oldukları Toplam Puanlara Yönelik Normallik Testleri

Gruplar	Test türü	Çarpıklık	Basıklık
Deney Grubu	Ön test	-.398	-.216
	Son test	-1.172	1.997
Kontrol Grubu	Ön test	-.774	-.162
	Son test	.154	-.833

Çarpıklık ve basıklık değerlerinin -2 ile +2 arasında olması, normal bir dağılım için yeterlidir (George ve Mallery'den Akt. Yerdelen-Damar ve Aydın, 2015: 281-282). Kline (2005: 63) ise çarpıklık değerinin -3 ile +3 aralığında; basıklık (kurtosis) değerininse 10'dan küçük olmasının yeterli olduğunu belirtmektedir. Bu bilgilerden hareketle, deney ve kontrol gruplarının çarpıklık ve basıklık değerlerinin normal bir dağılım gösterdiği tespit edilmiştir. Eleştirel okuma yönteminin işlendiği deney grubu ile mevcut okuma yönteminin işlendiği kontrol grubu öğrencilerinin ön test ve son test puanları arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığını test etmek için bağımsız gruplar t testi kullanılmıştır. Anlamlılık düzeyi en az 0.05 olarak kabul edilmiştir.

BULGULAR VE YORUM

Bu bölümde araştırmada elde edilen verilerin analizine ve yorumlarına yer verilmiştir.

Deney ve kontrol grubu öğrencilerinin EOBT'den aldıkları ön test puanlarının karşılaştırılmasına yönelik bağımsız ölçümler t-testi sonuçları Tablo 4'te yer almaktadır.

Tablo 4. Deney ve Kontrol Grubu EOBT Ön Test Puanlarının Karşılaştırılmasına Yönelik Bağımsız Ölçümler t-Testi Sonuçları

Gruplar	N	$\bar{X}$	Sd	df	t	P*
Deney	30	70.83	12.32	58	.409	.763
Kontrol	30	71.87	14.02			

*p < .05

Deney ve kontrol grubu EOBT ön test puanları arasında anlamlı bir farkın olup olmadığını test etmek amacıyla yapılan bağımsız ölçümler t-testinde, deney grubu EOBT ön test puan ortalaması ($\bar{X}$ = 70.83) ile kontrol grubu EOBT ön test puan ortalaması ($\bar{X}$ = 71.87) arasında anlamlı bir fark bulunamamıştır [$t_{(58)} = .409$ (p = .763)]. Ön testten elde edilen sonuçlara göre deney ve kontrol grubu öğrencilerinin okuduğunu anlama düzeylerinin birbirine yakın olduğu görülmektedir.

Araştırmada her iki grubun kendi içinde ön ve son test sonuçlarının farkını anlamak için bağımlı ölçümler t-testi yapılmıştır. Buna göre deney grubunun EOBT ön ve son test puanlarının dağılımına ilişkin bağımlı ölçümler t- testi sonuçları Tablo 5'te verilmiştir.

Tablo 5. Deney Grubu EOBT Ön ve Son Test Puanlarının Dağılımına İlişkin Bağımlı Ölçümler t-Testi Sonuçları

Gruplar	N	$\bar{X}$	Sd	df	t	P*
Deney (Ön test)	30	70.83	12.32	29	-5.825	0.00
Deney (Son test)	30	80.00	8.61			

*p < .05

Deney grubunun EOBT ön ve son test puanları arasında anlamlı bir farkın olup olmadığını test etmek amacıyla yapılan ilişkili gruplar için t-testinde, eleştirel okuma yöntemiyle ders işleyen deney grubu öğrencilerinin ön test puan ortalaması ($\bar{X}$ = 70.83) ile son test puan ortalaması ($\bar{X}$ = 80.00) arasında anlamlı bir fark olduğu görülmektedir [$(t_{(29)} = -5.825$ (p=0.00)]. Bu durum, bilişsel işlem yeteneğinin gelişimini destekleyen eleştirel okuma yönteminin okuduğunu anlama becerisini olumlu yönde etkilediğini göstermektedir.

Kontrol grubunun EOBT ön ve son test puanlarının dağılımına ilişkin bağımlı ölçümler t- testi sonuçları Tablo 6'da verilmiştir.

Tablo 6. Kontrol Grubu EOBT Ön ve Son Test Puanlarının Dağılımına İlişkin Bağımlı Ölçümler t-Testi Sonuçları

Gruplar	N	$\bar{X}$	<i>Sd</i>	<i>df</i>	<i>t</i>	<i>P*</i>
Kontrol (Ön test)	30	71.87	14.02	29	-1.237	.226
Kontrol (Son test)	30	73.17	11.780			

* $p < .05$

Tablo 6'ya göre uygulama boyunca mevcut okuma yöntemiyle ders işleyen kontrol grubu öğrencilerinin EOBT'den aldıkları ön ve son test puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farkın olmadığı görülmektedir [$t_{(29)} = -1.237$ ($p = .226$)].

Deney ve kontrol grubu öğrencilerinin EOBT'den aldıkları son test puanlarının karşılaştırılmasına yönelik bağımsız ölçümler t-testi sonuçları Tablo 7'de yer almaktadır.

Tablo 7. Deney ve Kontrol Grubu EOBT Son Test Puanlarının Karşılaştırılmasına Yönelik Bağımsız Ölçümler t-Testi Sonuçları

Gruplar	N	$\bar{X}$	<i>Sd</i>	<i>df</i>	<i>t</i>	<i>P*</i>
Deney	30	80.00	8.61	58	2.565	.013
Kontrol	30	73.17	11.78			

* $p < .05$

Deney ve kontrol grubu EOBT son test puanları arasında anlamlı bir farkın olup olmadığını test etmek amacıyla yapılan bağımsız ölçümler t-testinde, deney grubunun EOBT son test puan ortalaması ($\bar{X} = 80.00$) ile kontrol grubu EOBT son-test puan ortalaması ($\bar{X} = 73.17$) arasında anlamlı bir fark görülmektedir [$t_{(58)} = 2.059$ ($p = .013$)]. Bu durum eleştirel okuma yöntemini kullanan deney grubu öğrencilerinin mevcut okuma yöntemini kullanan kontrol grubu öğrencilerine göre okuduğunu anlamada daha başarılı olduğunu göstermektedir. Bu bağlamda, okuyucunun bilişsel işlem yeteneğini geliştiren eleştirel okuma yöntemi, okuduğunu anlama becerisi üzerinde etkili yöntemidir.

SONUÇ VE TARTIŞMA

Eleştirel okuma yönteminin okuduğunu anlama üzerindeki etkisini incelemeyi amaçlayan bu çalışmada, uygulama öncesinde, deney ve kontrol grubundaki öğrencilerin EOBT'den aldıkları ön test puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farkın olmadığı tespit edilmiştir [$t_{(58)} = .409$ ($p = .763$)]. Uygulama sürecinde deney grubuna eleştirel okuma yöntemiyle, kontrol grubuna ise mevcut okuma yöntemleriyle öğretim gerçekleştirilmiştir. Uygulama sonunda, eleştirel okuma yöntemiyle ders işleyen deney grubu öğrencilerinin EOBT'den aldıkları ön ve son test puanları arasında anlamlı bir farkın olduğu [$t_{(29)} = -5.825$ ($p = 0.00$)], mevcut okuma yöntemiyle ders işleyen kontrol grubu öğrencilerinin EOBT'den aldıkları ön ve son testi puanları arasında ise istatistiksel olarak anlamlı bir farkın olmadığı belirlenmiştir [$t_{(29)} = -1.237$ ($p = .226$)]. Bununla birlikte, eleştirel okumanın uygulandığı deney grubu ile mevcut okuma yöntemlerinin uygulandığı kontrol grubundaki öğrencilerin EOBT'den aldıkları son test puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farkın olduğu tespit edilmiştir [$t_{(58)} = 2.059$ ($p = .013$)]. Bu sonuçlar, eleştirel okuma yönteminin, okuduğunu anlama becerisinin geliştirilmesinde önemli bir etken olduğunu göstermektedir.

Alanyazın incelendiğinde elde edilen sonuçlar ile bazı araştırma sonuçları örtüşmektedir. Ünal (2006) 5. sınıf öğrencileriyle yaptığı çalışmada, öğrencilerin eleştirel okuma becerisi ile okuduğunu anlama düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki olduğunu ortaya koymuştur. Özensoy (2011) 7. sınıf öğrencileriyle yaptığı çalışmada, eleştirel okuma becerisiyle okuduğunu anlama düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki bulmuştur. Karabay (2012) öğretmen adaylarıyla yaptığı çalışmada, deney grubunun eleştirel okuma başarı testinden elde ettiği anlamlı sonuçlar

neticesinde eleştirel okumanın okuduğunu anlama üzerinde etkili olduğu sonucuna varmıştır. Ayrıca eleştirel okuryazarlık öğrenimi gören öğrencilerin okuma sırasında anlamlandırmaya dönük daha fazla strateji kullandıklarını ve derin anlamlara ulaştığını belirlemiştir. Emiroğlu (2014) çalışmasında öğrencilerin eleştirel okuma becerilerinin geliştirilmesinde eleştirel okuma öğretiminin etkili olduğunu ortaya koymuştur. Aslan (2017) çalışmasında, eleştirel okuma stratejilerinin okuma derslerinde kullanılmasının öğrencilerin okuduğunu anlama üzerinde etkili olduğu sonucuna varmıştır. Bununla birlikte, eleştirel okuma becerisinin okuduğunu anlama becerisi üzerindeki etkisinin yanı sıra görsel okuma becerisini de olumlu yönde etkilediği (Çam, 2006), medya okuryazarlığı üzerinde de etkili olduğu ve üst bilişsel okuma stratejilerini geliştirdiği (Karabay, 2015) tespit edilmiştir.

Bireyin sorgulama, analiz ve değerlendirme becerilerini edinmesini sağlayan eleştirel okumanın okuyucu açısından birçok olumlu etkiye sahip olduğu söylenebilir. Eleştirel okuma sürecinde okuyucu; soru formüle eder ve çözümler, sunulan farklı bakış açılarını değerlendirir ve alternatif çözüm önerileri düşünür. Eleştirel düşünmeye özgü bu yeterlik ve tutumları sergilemesi sonucunda da anlamlı öğrenmeler gerçekleştirir ve zihinsel bağımsızlık becerilerini geliştirir.

Araştırma sonuçlarından hareketle şu önerilere yer verilebilir:

- Türkçe dersi metin işleme sürecinde eleştirel okuma yöntemine gereken önem verilmelidir.
- Türkçe ders kitaplarında metni anlamlandırmaya yönelik hazırlanan metin altı sorularda, eleştirel düşünme becerilerinin gelişimini destekleyecek sorulara yer verilmelidir.
- Öğrenim sürecinde eleştirel düşünme becerilerini destekleyici etkinlikler tasarlanmalıdır.

KAYNAKÇA

- Arıcı, A. F. (2018). *Okuma eğitimi*. Ankara: Pegem Akademi.
- Aslan, E. (2017). *Eleştirel okuma stratejileri eğitimi üzerine bir vaka çalışması* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Çağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Mersin.
- Ateş, S. (2013). Eleştirel okuma ve bir beceri olarak öğretimi. *Turkish Journal of Education*, 2(3), 40-49.
- Bağcı, H. ve Şahbaz, N. (2012). Türkçe öğretmeni adaylarının eleştirel düşünme becerileri üzerine bir değerlendirme. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 8(1), 1-12.
- Cantürk-Günhan, B. ve Başer, N. (2009). Probleme dayalı öğrenmenin öğrencilerin eleştirel düşünme becerilerine etkisi. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 7(2), 451-482.
- Cervetti, G., Pardales, M. J., & Damico, J. S. (2001). A tale of differences: Comparing the traditions, perspectives, and educational goals of critical reading and critical literacy. *Reading online*, 4(9), 80-90.
- Creswell, J. W. (2017). *Araştırma deseni, nitel, nicel ve karma yöntem yaklaşımları*. (S. B. Demir, Çev.) Ankara: Eğiten Kitap.
- Cüceloğlu, D. (1994). *İyi düşün doğru karar ver*. İstanbul: Sistem Yayıncılık.
- Çam, B. (2006). *İlköğretim öğrencilerinin görsel okuma düzeyleri ile okuduğunu anlama, eleştirel okuma ve Türkçe dersi akademik başarıları arasındaki ilişki* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Osmangazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.
- Demir, R. ve Kan, M. O. (2017). 7. sınıf öğrencilerinin eleştirel okuma becerileri. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 13(2), 666-682.
- Emiroğlu, H. (2014). *Eleştirel okuma öğretiminin eleştirel okuma becerisine etkisi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Düzce Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Düzce.

- Erol, S. ve Erdem, İ. (2017). Türkçe öğretmeni adaylarının eleştirel okumaya yönelik algıları. *International Journal of Language Academy*, 5(2), 236-249.
- Hayes, J. R. (1996). A new framework for understanding cognition and affect in writing. In C. M. Levy & S. Ransdell (Eds.), *The science of writing. Theories, methods, individual differences and applications* (pp. 127). Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum Associates, Inc.
- Hayes, J. R. (2004). What triggers revision? In L. Allal, L. Chanquoy, & P. Lamy (Eds.), *Revision: Cognitive and instructional processes* (pp. 920). Dordrecht, The Netherlands: Kluwer Academic Publishers.
- Karabay, A. (2012). *Eleştirel okuma-yazma eğitiminin Türkçe öğretmeni adaylarının akademik başarılarına ve eleştirel okuma-yazma düzeylerine etkisi* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Karabay, A. (2015). Eleştirel okuma eğitiminin üst bilişsel stratejileri ve medya okuryazarlığı üzerindeki etkisi. *Eğitimde Kuram ve Uygulama*, 11(4), 1167-1184.
- Karasar, N. (2014). *Bilimsel araştırma yöntemi: Kavramlar, ilkeler, teknikler*. Ankara: Nobel.
- Karatay, H. (2018). *Okuma eğitimi-kuram ve uygulama*. Ankara: Pegem Akademi.
- Kline, R. B. (2005). *Principles and practice of structural equation modeling*. New York: Guilford. Press.
- Özbay, M. (2014). *Okuma eğitimi*. Ankara: Öncü Kitap.
- Özdemir, E. (2002). *Eleştirel okuma*. Ankara: Bilgi Yayınları.
- Özensoy, A. (2011). Eleştirel okumaya göre düzenlenmiş sosyal bilgiler dersinin eleştirel düşünme becerisine etkisi. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 7(2), 13-25.
- Özmutlu, P., Gürler, I., Kaymak, H. ve Demir, Ö. (2014). Ortaokul öğrencilerinin eleştirel okuma becerilerinin çeşitli değişkenlere göre incelenmesi. *Electronic Turkish Studies*, 9(3).
- Roussey, J. & Piolat, A. (2008). Critical reading effort during text revision. *European Journal of Cognitive Psychology*, 20(4), 765-792.
- Sadioğlu, Ö. ve Bilgin, A. (2008). İlköğretim öğrencilerinin eleştirel okuma becerileri ile cinsiyet ve anne-baba eğitim durumu arasındaki ilişki. *İlköğretim Online*, 7(3), 814-822.
- Shihab, I.A. (2011). Eleştirel düşünme olarak okuma. *Asya Sosyal Bilimi*, 7(8), 209.
- Tanaka, M. (2015). *Appropriate pedagogy for critical reading in English in the Japanese secondary school context: An action research investigation*. (Doctoral dissertation, University of Warwick).
- Ünal, E. (2006). *İlköğretim öğrencilerinin eleştirel okuma becerileri ile okuduğunu anlama ve okumaya ilişkin tutumları arasındaki ilişkinin incelenmesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.
- Wheeler, L.K. (2007). Critical Reading of An Essay's Argument. https://web.cn.edu/kwheeler/reading_basic.html Erişim Tarihi: 22/04/2020.
- Yerdelen-Damar, S. ve Aydın, S. (2015). Relations of approaches to learning with perceptions of learning environment and goal orientations. *Education & Science/Eğitim ve Bilim*, 40(179).